

וחזרו בית הלל להורות כדברי בית שמאי, וזוהי משנה אחרונה.

חרש ואילם

המדבר ואינו שומע^א נקרא חרש, שנאמר, "וְאֵינִי כְחֶרֶשׁ לֹא אֶשְׁמַע וְכֹאֵלֶם לֹא יִפְתַּח פִּי" (תהלים ל"ח י"ד). והשומע ואינו מדבר נקרא אילם, שנאמר, "וְאֵינִי כְחֶרֶשׁ לֹא אֶשְׁמַע וְכֹאֵלֶם לֹא יִפְתַּח פִּי" (תהלים ל"ח י"ד). א"נ כמשמעו שהוא נוטריקון אֶשְׁתַּקֵּל מִלּוּלָהּ [=ניטל דיבורו]. וזה זה יש בהם דעת, וחייבים ברוב המצוות כשאר בני דעת.

וחרש שהחשיבוהו חכמים כחסר דעת, והשוו אותו בכל מקום לשוטה וקטן, הוא חרש שאינו שומע ואינו מדבר.

חרש שוטה וקטן בראיה ובשמחה

חרש שוטה וקטן פטורים מכל המצוות שבתורה, ובכלל זה ממצוות ראייה ברגל^ב, וממצוות שמחה ברגל^ג "וְיִשְׂמַחְתָּ בְּחַגֵּי" (דברים ט"ז י"ד). וחרש זה, שדינו כשוטה וקטן, הוא חרש שאינו שומע ואינו מדבר, שכל אלו שווים הם שאין בהם דעת, ולכן הם פטורים מכל המצוות.

ואילם שהוא שומע ואינו מדבר, וכן חרש שהוא מדבר ואינו שומע, יש להם דעת, וחייבים ברוב המצוות, ובכלל זה במצוות שמחה ברגל. אבל ממצוות ראייה להיראות בעזרה ולהביא עולת ראייה, הם פטורים, מטעם שיתבאר בעזה"י בסמוך.

דף ג'

אינו מדבר בלבד וכן אינו שומע בלבד פטורים מראיה

נתבאר, שזה שהוא שומע ואינו מדבר, וכן זה שמדבר ואינו שומע, אף שדינם כבני דעת, וחייבים ברוב המצוות, פטורים הם ממצוות ראייה.

ואמרו שדבר זה למד בגזרה שווה, שכן בענין מצוות ראייה נאמר לשון ראייה "שִׁלֵּשׁ פְּעָמִים בְּשָׁנָה יִרְאֶה כָּל זְכוּרָד", וכן נאמר בענין מצוות הקהל לשון ראייה, "בְּבֹאָה כָּל יִשְׂרָאֵל לְרֵאוֹת אֶת פְּנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ בְּמִקּוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר תִּקְרָא אֶת הַתּוֹרָה הַזֹּאת נֶגֶד כָּל יִשְׂרָאֵל בְּאֲזִינְיָהֶם. הַקְהֵל אֶת הָעָם הָאֲנָשִׁים וְהַנְּשִׁים וְהַטּוֹף וְגַרְד אֲשֶׁר בְּשַׁעֲרֵיךָ לְמַעַן יִשְׁמְעוּ וְלִמְדוּ וְיָרְאוּ אֶת ה' אֱלֹהֶיכֶם וְשִׁמְרוּ לְעִשׂוֹת אֶת כָּל דְּבָרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת" (דברים ל"א י"א–י"ב) ומעתה כשם ששומע ואינו מדבר, וכן מדבר ואינו שומע, פטורים ממצוות הקהל, (מטעם שיתבאר בעזה"י בסמוך), כך הם פטורים ממצוות ראייה.

אינו שומע בלבד וכן אינו מדבר בלבד פטורים מהקהל

בענין מצוות הקהל נאמר, "הַקְהֵל אֶת הָעָם הָאֲנָשִׁים וְהַנְּשִׁים וְהַטּוֹף וְגַרְד אֲשֶׁר בְּשַׁעֲרֵיךָ לְמַעַן יִשְׁמְעוּ וְלִמְדוּ וְיָרְאוּ אֶת ה' אֱלֹהֶיכֶם וְשִׁמְרוּ לְעִשׂוֹת אֶת כָּל דְּבָרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת", ואמרו חכמים:

^א שמתחילתו היה פתח, עד שלמד לדבר, ואחר כך נתחרש. [רש"י].

^ב וכל זה מדין תורה. אבל קטן שהגיע לחינוך, אביו מחנכו במצוות ראייה.

^ג ואמרינו לקמן, דשמחה בשלמים, לאכול את הבשר. וילפינו לה מ"וזבחת שלמים ואכלת שם ושמתח". [רש"י].

"לְמַעַן יִשְׁמְעוּ" – פרט למדבר ואינו שומע, שהוא פטור ממצוות הקהל.

"וְלִמְעַן יִלְמְדוּ" – פרט לשומע ואינו מדבר, שהוא פטור ממצוות הקהל.

ומתחילה היה נראה, שהסיבה לכך שזה שאינו מדבר פטור, כי אינו ראוי ללמוד, ולכן אינו בכלל הכתוב "וְלִמְעַן יִלְמְדוּ".

אולם הקשו על כך ממעשה, שכן אותם שני אלמים שהיו בשכנותו של רבי, י"א שהיו בני בתו של רבי יוחנן בן גודגדא, וי"א שהיו בני אחותו של רבי יוחנן, כל זמן שהיה רבי נכנס לבית המדרש, היו נכנסים ויושבים לפניו, ומנידים בראשם כמבינים דבריו, ושפתיהם מרחשות כמי שמדבר, והתפלל עליהם רבי, ונרפאו, ונמצא שלמדו הלכתא [=משניות] וספרא וספרי וכל התלמוד, ולמדו כל זאת אף על פי שלא היו יכולים לדבר, הרי שהשומע ואינו מדבר מסוגל ללמוד. ועוד הקשו, שכן אם השומע ואינו מדבר אינו מסוגל ללמוד, אם כן מה ששומע אינו כלום, והרי הוא כמי שאינו שומע, ודי בפסוק "לְמַעַן יִשְׁמְעוּ", ללמד, שגם הוא פטור הוא ממצוות הקהל.

ומסקנת הסוגיה, שאמנם השומע ואינו מדבר ראוי ללמוד, והסיבה לכך שהוא פטור מראיה, כי כשנאמר "וְלִמְעַן יִלְמְדוּ", הכוונה היא "וְלִמְעַן יִלְמְדוּ", כלומר שילמדו אחרים, להוציא שומע ואינו מדבר, שאף שראוי ללמוד, אינו ראוי ללמד אחרים.

חרש באזנו אחת פטור מראיה

אמר רבי תנחום, חרש באזנו אחת פטור מן הראיה, שנאמר^א, "בְּבֹאָה כָּל יִשְׂרָאֵל לְרֵאוֹת אֶת פְּנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ בְּמִקּוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר תִּקְרָא אֶת הַתּוֹרָה הַזֹּאת נֶגֶד כָּל יִשְׂרָאֵל בְּאֲזִינְיָהֶם" (דברים ל"א י"א).

קריאת המלך בהקהל באופן שישמעו אזני כולם

כשהמלך קורא את התורה בהקהל, הוא צריך לקרוא לפני כל הבאים, שנאמר, "תִּקְרָא אֶת הַתּוֹרָה הַזֹּאת נֶגֶד כָּל יִשְׂרָאֵל", וצריך לקרוא באופן שישמעו באזניהם, שנאמר "לְמַעַן יִשְׁמְעוּ".

חיגר ברגלו אחת פטור מראיה

אמר רבי תנחום, חיגר ברגלו אחת פטור מן הראיה, שנאמר "שִׁלֵּשׁ רְגְלִים תַּחַג לִי בְּשָׁנָה" (שמות כ"ג י"ד), לומר שיש לבוא ברגליו, וזה מהלך על רגל אחת בלבד.

בעלי קבין פטורים מראיה

מי שנחתכה רגלו, נותן קב^ב קטן בסוף שוקו, וממלאו מוכין, וסומך סוף שוקו עליו.

ואמרו שבעלי קבין פטורים מהראיה, שנאמר בענין ראייה "שִׁלֵּשׁ פְּעָמִים בְּשָׁנָה יִרְאֶה כָּל זְכוּרָד", ופעמים הם רגלים, כמו שנאמר "תִּתְרַמְּסֶנָה רְגְלֵי רַגְלֵי עֲנִי פְּעַמֵי דְלָיִם" (ישעיהו כ"ו ו'), וכן "מה יפו פעמיך בנעלים בת נדיב חמוקי רכיב כמו חלאים מעשה ידי אמן" (שה"ש ז' ב'), ואם כן כשנאמר הכתוב "שִׁלֵּשׁ פְּעָמִים בְּשָׁנָה יִרְאֶה כָּל זְכוּרָד" הכוונה לבני אדם שיש להם רגלים, להוציא בעלי קבין^ג.

^א הפסוק הזה נאמר לענין הקהל, ולא לענין ראייה. ושנא באמת הכתוב הזה מלמד שחרש באזנו אחת פטור מהקהל, אלא שבגזרה שווה הני"ל, יש ללמוד, שהוא הדין שפטור מראיה. ויל"ע בדבר.

^ב קב היא מדה כלומר כלי שיש לו בית קיבול ויכול להכניס בו ראש שוקו.

^ג יל"ע אם חיגר הוא מי שנחתכה רגלו האחת לגמרי, ובעל קבין הוא מי שנחתכו שתי רגליו מעט,